

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІНСТИТУТУ ПРИМИРЕННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

розглядаючи тему інституту примирення у кримінальному праві, слід звернутися до статті 46 кримінального кодексу України (далі – кк України), яка регламентує звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим. При цьому зазначається, що застосування примирення можливе лише щодо особи, яка вперше вчинила злочин невеликої тяжкості або необережний злочин середньої тяжкості, якщо вона примирилася з потерпілим та відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду.

у зв'язку з прийняттям нового кримінального процесуального кодексу України від 13.04.2012 (далі – кПк України) актуальність звернення до тематики відновлення прав потерпілої особи через примирення зросла. Зокрема, необхідність осмислення цього інституту та сфери його практичної реалізації зумовлюється такими важливими аспектами:

1. Покарання не може бути визнано ні головним, ні єдином можливим засобом впливу на злочинця. сучасною тенденцією розвитку кримінального права, як в Україні, так і в багатьох країнах світу, є зміна поглядів на сутність та призначення кримінального права і закону. вони полягають у звуженні публічної та розширенні приватно – правової складової у кримінально-правовому регулюванні.

2. Переваги застосування зазначеного інституту полягають у наступному: контроль над процедурою примирення сторонами; оптимізація судового процесу шляхом часткового звільнення суддів від розгляду справ про злочини невеликої тяжкості; уникнення подальшої криміналізації осіб, що вчинили злочин; гуманізація, демократизація правової системи; конфіденційність.

варто зауважити, що обумовлений наголос на практичній актуальності теми не вичерпує загальну її актуальність. Правовий статус потерпілого став предметом досліджень таких науковців: о.П. кучинської, м.в. сенаторова, в.т. маляренка, Г. Зера, о.і. санталова,

т.і. Присяжнюк, в.о тулякова та ін. окремі питання примирення сторін у кримінальному праві та процесі розглядали Х.д. алікперов, л.в. Головка, о.в. Перепадя, в.в. Землянська та ін.

у радянський період і протягом першого десятиліття незалежності України примирення з потерпілим, як підстава закриття кримінальної справи передбачалося тільки кримінально-процесуальним кодексом України стосовно справ приватного обвинувачення. ситуація змінилася в 2001 р. з прийняттям нового кку, який встановив матеріально-правову підставу звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням.

Примирення – це досягнутий мир між особою, що вчинила злочин, та потерпілим, тобто акт відновленого безконфліктного стану між цими особами. добровільність досягнення примирення є необхідною ознакою і полягає у принципово усвідомленій здатності особи, яка вчинила злочин, та потерпілого самостійно приймати рішення та чинити дії для відновлення порушеного права.

Функціональна направленість інституту примирення дозволяє говорити про повне і часткове поновлення за його допомогою становища потерпілого, що існувало до вчинення суспільно небезпечного діяння. Повне має місце у випадках звільнення від кримінальної відповідальності за ст. 46 кку, оскільки задовольняються інтереси потерпілого, особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, та держави, а часткове – при реалізації кримінальної відповідальності, адже у первинне положення повертається лише одна сторона конфлікту – потерпілий. особа, яка вчинила злочин, зазнає у цьому випадку певних змін свого статусу: стосовно неї виноситься обвинувальний вирок суду, призначається покарання, але відбувається повне чи часткове звільнення від його відбування.

супротивники ідеї звільнення від кримінальної відповідальності вважають її такою, що не відповідає принципу невідворотності покарання за вчинений злочин. Хоча у випадку примирення і відповідно звільнення від відповідальності не можна говорити про безкарність, оскільки покарання і відшкодування шкоди не є тотожними поняттями. так, юристи ольга Штогрин, юрій Петренко наголошують на тому, що останнє є добровільно вчинюваною дією і не забезпечується заходами державного примусу, хоча примирення задовольняє каральну вимогу принципу необхідної відповідаль-

ності за вчинене протиправне діяння.

Неузгодженість між існуванням факту примирення в українському кримінальному законі та відсутністю процесуальних можливостей для застосування програм відновного правосуддя заважає безпосередньому впровадженню примирення в життя.

Знання про можливість застосування процедури примирення між потерпілою особою та винним відіграють важливу роль для адвоката. оскільки, аналізуючи цілу низку статей кПк України, можна дійти висновку, що потерпілий у справах, де розглядається застосування процедури примирення, може мати свого представника, яким може виступати і адвокат. в даному випадку виникає питання: чи може представник примиритися від імені потерпілого з обвинуваченим (підсудним). відповідь на це запитання дає сама ст. 46 кк України, з якої можна дійти до висновку, що сам адвокат не може примиритися з обвинуваченим (підсудним), оскільки однією з умов закриття кримінальної справи є примирення обвинуваченого (підсудного) з потерпілим особисто. Право потерпілого мати представника є лише гарантією на отримання ним кваліфікованої юридичної допомоги для захисту своїх порушених прав та інтересів. тут також слід наголосити і на тому, що в новому кПк існує ряд статей, присвячених провадженню у зв'язку зі звільненням від кримінальної відповідальності. вони містяться у параграфі другому глави 24 кПк України і чітко регулюють дану процедуру.

Говорячи про інститут примирення у кримінальному праві, можна зробити наступні висновки:

1) інститут примирення винного з потерпілим головним чином виявляється у звільненні від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим (ст. 46 кк України). Примирення винного з потерпілим є загальною обов'язковою та безумовною підставою звільнення від кримінальної відповідальності, яка застосовується у разі позитивної посткримінальної поведінки особи, винної у вчиненні злочину.

2) Звільнення від кримінальної відповідальності за своєю природою та значенням у правовому регулюванні не належить до форм реалізації кримінальної відповідальності і є відмовою держави в особі відповідного органу (суду) від застосування до винного заходів кримінально – правового характеру, що призначають виключно за обвинувальним вироком суду.

останнім часом йде мова про розширення редакції статті 46 кку у переліку злочинів, за яких можливе застосування процедури примирення. Пропонується також застосовувати дану процедуру до осіб, якіз необережності вчинили тяжкий злочин проти членів сім'ї та близьких родичів. такі особи можуть бути звільнені від кримінальної відповідальності, якщо вони примирилися з потерпілим, за умови, що протягом року з дня досягнення угоди про примирення вони виправдають довіру потерпілого.

інститут примирення є новелою кримінального права, однак його розвиток і функціонування мають велике значення для реалізації самої кримінальної політики нашої держави. Зокрема, примирення з потерпілим означає: відновлення порушених прав і свобод потерпілої особи; відшкодування матеріальних та моральних збитків, що були спричинені внаслідок незаконних дій винного. важливим також є те, що примирення сприяє підвищенню ступеня реалізації таких принципів кримінального права як: принцип справедливості; невідворотності кримінальної відповідальності; економії кримінальної репресії; доцільності та індивідуалізації відповідальності.